

УДК 336.151

Н. І. Демчук,
к. е. н., доцент

А. Ю. Євладенко,

Дніпропетровський державний аграрний університет

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті висвітлено питання комплексного підходу щодо визначення понять "економічна", "фінансова" та "діагностика антикризового управління підприємством". Розглянуто особливості наявних методичних підходів із зазначених понять. Обґрунтовано необхідність поєднання існуючих методик діагностики фінансово-економічного стану для покращення функціонування господарюючих суб'єктів.

In the article the question of complex approach is reflected in relation to determination of concepts economic, financial and diagnostics of antykrizovogo management an enterprise. The features of present methodical approaches are considered from the noted concepts. Grounded necessity of combination of existent methods financially – economic position for the improvement of functioning of being in charge sub'ektiv.

Ключові слова: діагностика, базова економічна діагностика, загальна діагностика підприємства, економічна діагностика, фінансова діагностика, діагностика кризового стану, криза, система раннього попередження та реагування, антикризове управління підприємством.

ВСТУП

В умовах глобальної економічної кризи важливою умовою господарювання є комплексна оцінка стану підприємства, що набуває особливо важливого значення практично для всіх ланок фінансово-економічної системи. Особлива увага приділяється підприємству як первинній і провідній одиниці економіки держави, оскільки саме тут створюються конкретні економічні блага, які стають першоосновою національного багатства. Без точної оцінки стану підприємства, його ресурсного забезпечення, визначення економічного потенціалу, конкурентоздатності неможливо визначити ефективні шляхи його подальшого розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблемам діагностики кризового стану підприємства методами антикризового управління та факторного аналізу присвячено ряд праць зарубіжних учених-економістів, насамперед Е. Альтмана, Т. Таффлера, Ж. Франсона, І. Романа, У. Бівера, Б. Колласса; російських — І. Георгіца, Н. Дмитрієва, Я. Вишнякової, А. Колосової, В. Шемякіної, Е. Короткова, Г. Іванова, А.П. Ковальова, А.І. Муравйова, А.П. Градова; українських — Л. Лігоненко, О. Стоянової, Л. Ситник, К. Залогіної, А. Дмитренка, І. Бланка, О.Г. Дмитрієвої, В.П. Савчука та О.О. Терещенка [2; 3; 6; 10; 13].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета запропонованої статті полягає у необхідності комплексного підходу до діагностики фінансово-економічного

стану підприємства в умовах глобальної економічної кризи, що зумовлює постановку та вирішення наступних завдань:

- дослідити теоретичні засади фінансової, економічної діагностики та діагностики кризового стану підприємства, виокремити науково обґрунтовані етапи її проведення;
- розглянути складові та надати характеристику основним рисам поглибленої діагностики діяльності підприємства;
- розглянути підходи до змісту поняття "економічна діагностика" діяльності підприємства;
- проаналізувати основні концептуальні положення сучасного розуміння процесу діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства;
- дослідити етапи, види та типи діагностики антикризового управління підприємством.

РЕЗУЛЬТАТИ

Знання стану підприємницької діяльності важливе як для управлінського апарату даного підприємства, так і для його акціонерів, банківських установ, фінансових служб, територіальних органів управління, фіскальних органів. Наведені обставини визначають необхідність і важливість формування методологічного інструментарію економічної діагностики стану підприємства як необхідної бази для виявлення ресурсів і напрямів діяльності на перспективу.

У наукових дослідженнях, що присвячені питанням управління фінансами і менеджменту підприємства, немає єдиного визначення економічної діагностики. В економічній

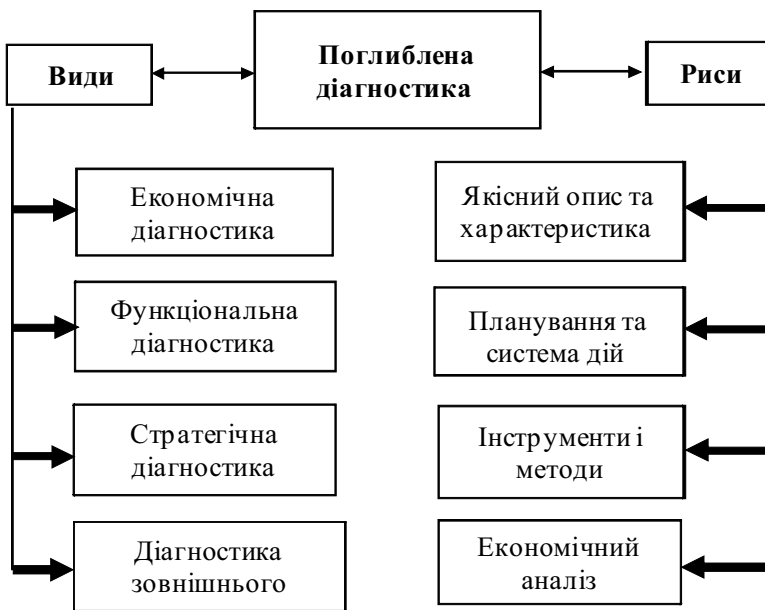

Рис. 1. Структурна схема складових елементів поглибленої діагностики діяльності підприємства

літературі зустрічаються різні підходи з тлумачення діагностики, отже, неможливо однозначно відповісти на питання про її сутність та зміст.

Визначено, що базова економічна діагностика — це процес дослідження економічного стану об'єкта, встановлення та усунення структурних диспропорцій на підприємстві, як нині існуючих, так і таких, що виникатимуть в майбутньому, за допомогою існуючого методологічного інструментарію засобом прийняття ефективних управлінських рішень [11].

Передусім необхідно з'ясувати співвідношення таких понять, як загальна діагностика і економічна діагностика підприємства.

Діагностика (від грецької *diagnosis* — розпізнавання) передбачає визначення суті й особливостей проблеми на основі всеохоплюючого аналізу із застосуванням певного набору принципів і методів його проведення. У процесі діагностики визначаються стратегічні проблеми підприємства і причини їх виникнення. Діагностику розглядають як етап дослідження проблемної ситуації функціонування будь-якого об'єкта на основі проведеного моніторингу, що спрямована, як правило, на дослідження причинно-наслідкових зв'язків у виникненні певної проблеми та формуванні узагальнюючого висновку стосовно її подолання [12].

Загальна діагностика підприємства (іноді в літературі зустрічається як "поглиблена" чи глобальна діагностика) включає в себе наступні складові: економічну діагностику, функціональну діагностику, діагностику зовнішнього середовища, стратегічну діагностику.

Економічна діагностика розпізнає характер порушень в одній із сфер діяльності господарюючого суб'єкта — економічній. В даному випадку господарюючий суб'єкт розглядається як складна система, що взаємопов'язує між собою ті елементи, які не функціонують автономно [1, с. 23]. Таким чином, економічна діагностика є складовою поняття загальної діагностики підприємства. Більш наглядно структурна схема складових елементів поглибленої діагностики діяльності підприємства представлена на рис. 1.

На думку академіка Муравйова А.І., економічна діагностика являє собою спосіб визначення характеру порушень і сфері господарської діяльності, в якій відбуваються відхилення від нормальної відносної динаміки різних процесів, що виражаються через темпи зміни відповідних показників.

Такий підхід до економічної діагностики відображає її динамічний характер, тобто порівняння показників, що обчислюються, в часі та необхідність встановлення нормативних значень показників, які найбільш інформативні для різних етапів розвитку підприємства [2, с. 17].

Другий підхід базується на якісній характеристиці проблеми об'єкта діагностування, що викладений в роботі Дмитрієвої О.Г.; під діагностикою автор розуміє визначення стану регіону, знаходження "регіональних" хвороб, патологій, больових точок і вузьких місць. Не дивлячись на специфіку об'єкта, в даному випадку це регіон, перелічені завдання економічної діагностики можна застосувати і для виробничих підприємств [3].

Третій підхід базується на аналізі господарської діяльності та економічній діагностиці, що ототожнюється або розглядається разом з економічним аналізом. Визначаються єдині цілі, завдання економічної діагностики і економічного аналізу. Але, незалежно від цього, два означені поняття використовуються окремо [4]. На наш погляд, це підтверджує необхідність впровадження розмежувань у використанні цих понять.

Четвертий підхід базується на застосуванні економічної діагностики в процесі управління фінансами безперервно, адже вона дозволяє виявляти нові тенденції в роботі підприємства, що потребують внесення змін в оперативне управління його фінансовою і господарською діяльністю [5].

На нашу думку, економічна діагностика більшою мірою націлена на внутрішніх користувачів підприємства, адже використовується первинна інформація повинна мати детальний, а отже, конфіденційний характер.

Розглянуті підходи до змісту поняття "економічна діагностика" підтверджують той факт, що в літературі немає його однозначного визначення. В той же час це поняття застосовується дослідниками достатньо широко.

Слід відмітити найбільш характерні риси економічної діагностики, що знайшли відображення у викладених підходах: в ході економічної діагностики досліджувані об'єкти отримують якісний опис і характеристику; економічна діагностика проводиться на етапі планування; економічна діагностика — це система дій; економічна діагностика може включати в себе різні інструменти і методи, в тому числі економічний аналіз.

Всі перелічені ознаки свідчать про те, що економічна діагностика передбачає більш детальне і комплексне дослідження об'єкта, з метою отримання максимально достовірної інформації про поточний стан і перспективи розвитку підприємства. На наш погляд, проведене порівняння показує існування ряду відмінностей в розглянутих поняттях.

Термін "фінансова діагностика" застосовує Савчук В.П. як складову системи фінансового управління підприємством. Він зазначає, що на підставі даних, що поставляються системою фінансового обліку, проводиться фінансова діагностика, задача якої — інформувати керівництво підприємства про ті негативні зміни, які відбулися на підприємстві за останній період часу.

Тобто у даному випадку термін "діагностика" використовується просто як синонім аналізу, за своїм змістом нічим не відрізняється від процесу фінансового аналізу і не містить у собі якихось якісних відмінностей та спеціальних задач, які б вирішувались саме в межах та за допомогою інструментарію діагностики [6, с. 9].

Фінансова діагностика не тотожна фінансовому аналізу і якісно від нього відрізняється. Вона встановлює якісні й кількісні параметри та нормативи фінансового стану з вра-

Рис. 2. Структурно-логічна схема діагностики антикризового управління підприємством

хуванням особливостей, тенденцій і закономірностей його розвитку, з метою подальшої їх оцінки з оптимальними або домінуючими показниками в даний період.

Французький економіст Б. Колласс в своїй роботі, присвяченій управлінню фінансовою діяльністю підприємства, використовує поняття фінансової діагностики. Автор не вводить чіткого визначення цієї категорії, він відзначає, що займатися діагностикою — це розглядати фінансовий стан підприємства так, щоб виявити в динаміці симптоми явищ, які можуть затримати досягнення поставленої мети і вирішення завдань, піддаючи небезпеці плановану діяльність. Такий підхід відображає вузьку направленість діагностики, тобто основний акцент робиться на діагностиці фінансового стану підприємства. Таким чином, автор виокремлює фінансову функцію в економічній діагностиці [7, с. 43].

Отже, складовий етап процесу управління — діагностика — має здійснювати у часовому вимірі після проведення етапу фінансового аналізу, оскільки процес діагностики спирається на певну аналітичну базу, коли в процесі аналізу виявляються видимі ознаки проблеми (симптоми), які самі по собі не можуть пояснити ні причину, ні наслідок. Це і покликана зробити фінансова діагностика. Завдяки впровадженню її в управлінський процес з'являється можливість суттєво підвищити якість рішень, що приймаються.

Отже, використання інструментарію фінансової діагностики дозволяє визначити мінімально необхідну потребу фінансових ресурсів, яка кількісно дорівнює обсягу фінансових ресурсів, що є достатньою для покриття постійних витрат та поточних фінансових зобов'язань як для окремого підприємства, так і для їх сукупності, в тому числі і для галузевого групування на макrorівні.

Застосування фінансової діагностики для визначення

потреби фінансових ресурсів підприємства сприяє здійсненню жорсткого контролю за їх раціональним використанням та уникненню застосування необґрунтованих фінансових нормативів, що розробляються при фінансовому плануванні.

Таким чином, основним завданням фінансової діагностики є виявлення зовнішніх і внутрішніх чинників та інтенсивності їх впливу на ефективність процесу забезпечення фінансовими ресурсами господарської діяльності підприємства, розробка фінансових планів і прогнозів щодо напрямів і способів забезпечення фінансовими ресурсами [8, с. 13].

Відповідно до результатів та висновків фінансової діагностики обираються остаточні методи забезпечення діяльності підприємства фінансовими ресурсами, які найбільше відповідають його фінансовому стану, потенціалу, ринковим можливостям та впливу зовнішнього середовища, здійснюється оцінка використання позитивної дії чинників, ефективності обмеження негативного їх впливу, розробляються необхідні заходи. При цьому враховується: забезпечення достатнього рівня ліквідності фінансових ресурсів, оскільки від цього залежить платоспроможність підприємства за фінансовими зобов'язаннями; забезпечення мінімізації втрат фінансових ресурсів у процесі їх використання в умовах інфляції; забезпечення раціонального розміщення фінансових ресурсів між сферами їх функціонування за рахунок скорочення питомої ваги неякісної дебіторської заборгованості у сфері обігу [9, с. 32].

В умовах глобальної економічної кризи доцільно розглянути діагностику кризового стану підприємства. Діагностика розглядається як необхідний етап дослідження проблем, що мають місце у процесі життєдіяльності певної системи, який відбувається після виявлення проблеми у резуль-

таті контролю (нагляд за станом системи). Діагностикою проблеми називають виявлення невідповідності між фактичним та цільовим (нормативним) станом системи, між її внутрішнім та зовнішнім оточенням, між окремими підсистемами, аналіз розмірів відхилень та їх впливу на процес функціонування та розвиток системи.

Основним завданням діагностики є встановлення діагнозу, тобто формування узагальнюючого висновку стосовно поточного та перспективного стану об'єкта дослідження, доцільності та необхідності здійснення корегування основних параметрів функціонування в цілому та в розрізі окремих підсистем.

Проведення діагностики — не одноразовий захід, а дослідницький, пошуковий, пізнавальний процес, який протікає в певному часі та просторі.

Об'єктом діагностування може бути система будь-якого рівня: макро- (економіка країни), мезо- (розвиток певної галузі) або мікро- (стан життєздатності та розвитку підприємства в цілому або його окремої складової — внутрішнє середовище, ресурсне забезпечення, окремий бізнес-процес або напрям діяльності, досягнуті результати, стан управління тощо).

Основні концептуальні положення сучасного розуміння процесу діагностики кризового стану та загрози банкрутства підприємства викладені у праці професора А.П.Горова [13].

У даному дослідженні, по-перше, акцентується увага на необхідності постійного спостереження за станом підприємства, оскільки "економічний механізм виникнення кризового стану пізнається тільки через постійне спостереження".

По-друге, наголошується на потребі спостереження за безліччю параметрів внутрішнього та зовнішнього середовища, які характеризують умови функціонування фірми. За наведеними оцінками, має бути організоване спостереження щонайменше за 50-ма параметрами та 200-ми сигналами про виникнення кризового стану.

По-третє, введено поняття "природні коливання" ділової активності ("фонові шуми"), які слід відрізнити від істинних сигналів, що сповіщають про настання кризового стану підприємства. Як критерії, що розмежовують ці поняття, запропоновано використовувати ступінь відхилення від довгострокової тенденції, що характеризує даний процес, та темп наростання величини цього відхилення за одиницю часу. На відміну від "фонових шумів", який виникає з певною періодичністю у вигляді незначних коливань від середнього рівня того чи іншого показника, істинним сигналом поштовхом до початку кризової траєкторії визнано "виникнення кумулятивного зростання величини відхилень тих або інших показників, що характеризують стан зовнішнього і внутрішнього середовища фірми, від довгострокової тенденції зміни цих показників".

По-четверте, визначено, що не всі явища та сигнали, нагляд за якими необхідно організувати, можуть бути безпосередньо оцінені кількісно. Існує багато явищ та процесів, які можуть досліджуватися тільки якісно. Однак неможливість безпосередньої кількісної оцінки подібних вихідних явищ зовсім не означає неможливість наступної кількісної оцінки наслідків, які ними спричиняються. Враховуючи викладені особливості та вимоги до процесу діагностики, найдоцільнішим способом створення інформаційного забезпечення дослідження сигналів є організація сканування зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, під яким розуміють безперервне упорядковане спостереження за параметрами зовнішнього і внутрішнього середовища, які характеризують ступінь сприйнятливості внутрішніх та зовнішніх умов для досягнення стратегічних завдань підприємства та забезпечення його життєздатності.

Українським науковцем О.О. Терещенком, з метою швидкої ідентифікації фінансової кризи, виявлення причин,

що її зумовлюють, та розробки антикризових заходів, запропоновано впроваджувати на підприємствах систему раннього попередження та реагування (СРПР) [10, с. 10].

Система раннього попередження та реагування — це особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики, які можуть насуватися на підприємство як і з зовнішнього, так і з внутрішнього середовища. Головними завданнями СРПР визнано виявлення загрози банкрутства та прогнозування його виникнення. Більш наглядно структурно-логічна схема діагностики антикризового управління підприємством представлена на рис. 2.

Основними етапами роботи зі створення СРПР є: визначення сфер спостереження; визначення індикаторів раннього попередження, які можуть вказувати на розвиток того чи іншого негативного процесу; визначення цільових показників та інтервалів їх зміни за кожним показником; формування завдань для центрів обробки інформації (розробка висновків щодо впливу тієї чи іншої інформації на діяльність підприємства); формування інформаційних каналів для забезпечення прямого та зворотнього зв'язку між джерелами інформації та системою раннього попередження та реагування, між системою та її користувачами.

На базі СРПР будується система управління ризиками, метою якої є ідентифікація ризиків, оцінка їх рівня, нейтралізація ризику шляхом розробки відповідних контрзаходів, спрямованих на подолання негативних тенденцій.

Відомий російський дослідник А.П. Ковальов використовує термін "діагностика банкрутства", під яким розуміє фінансовий аналіз, який спрямований, насамперед, на якомога раніше виявлення різноманітних збоїв та упущень в діяльності підприємства, потенційно небезпечних з точки зору вірогідності настання банкрутства [13].

Криза — це проблема, що виникла у процесі функціонування підприємства та може зумовити негативні наслідки для його життєдіяльності, генерувати загрозу виникнення ситуації банкрутства та припинення діяльності. Створити необхідне аналітичне підґрунтя для розв'язання цієї проблеми — основне завдання діагностики.

Відповідно процес діагностики проблеми неплатоспроможності та банкрутства можна розглядати як систему досліджень, яка у сукупності дає змогу сформулювати необхідні висновки стосовно стану, в якому опинилося підприємство, та можливих шляхів виходу з нього (рис 3.)

Таким чином, діагностика кризи не повинна обмежуватися тільки констатацією її наявності, а має надавати дослідникові необхідне аналітичне підґрунтя для генерації можливих шляхів їх подолання.

Видається перспективною диференціація змісту та напрямів аналізу фінансово-господарської діяльності господарюючих суб'єктів залежно від фази течії кризи — передкризова, збурення, розгін, апогей, повернення, заспокоєння, післякризова (табл. 1).

Доцільно також розрізнити аналітичні дослідження кризи залежно від часу їх проведення по відношенню до кризового періоду. За цією ознакою класифікації виокремлюють такі види досліджень кризи:

1) поточне дослідження, яке здійснюється у перебігу проходження кризи, тобто до її завершення. Проведення поточних досліджень має на меті ідентифікацію глибини та масштабів кризи, оцінку її очікуваних наслідків, аналітичну підтримку її переборення або пом'якшення;

2) прогностичне дослідження, у перебігу якого криза вивчається до її виникнення; метою такого дослідження є прогнозування найважливіших параметрів кризи та аналітичне обґрунтування можливих дій щодо пом'якшення течії кризи, прискорення (або гальмування) часу її настання, недопущення виникнення;

3) ретроспективне дослідження, яке передбачає дослідження кризи після її завершення; метою таких досліджень

є узагальнення позитивного та негативного досвіду щодо проведення антикризового управління, розробка статистичних моделей оцінки вірогідності кризи, що дозволять в майбутньому прогнозувати її виникнення [13].

З позицій законодавства про банкрутство діагностика стану підприємства — це комплекс заходів із визначення перспектив підприємства відновити платоспроможність у встановлені законодавством терміни. Як видно з наведеного визначення, головним завданням діагностики визнається не констатація факту кризи та ідентифікація її параметрів, а саме проведення прогностичного дослідження, спрямованого на оцінку потенціалу виживання та відновлення платоспроможності підприємства.

Таким чином, діагностика кризи розвитку підприємства — це система ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризи підприємства, ідентифікацію її глибини та можливих наслідків, оцінку можливостей переборення, задоволення інших аналітичних потреб суб'єкта антикризового управління.

Основним призначенням діагностики як висхідного етапу антикризового управління є: 1) діагностування наявності кризи, оцінення її масштабів, стадії, гостроти прояву, в тому числі вірогідності та часу виникнення ситуації банкрутства; 2) прогнозування можливих тенденцій подальшого розвитку кризи за песимістичним (ліквідаційна процедура) та оптимістичним (санаційна процедура) сценарієм; 3) надання суб'єктові антикризового управління аналітичної інформації, необхідної для прийняття відповідних управлінських впливів рішень: а) оцінки можливості, доцільності та передумов виведення підприємства з кризового стану; б) захисту інтересів власників підприємства та пом'якшення негативних наслідків розпродажу майна підприємства.

Таким чином, у перебігу діагностики здійснюється не тільки аналітичне дослідження існуючого стану підприємства, ступеня охоплення кризою його окремих бізнес-процесів, функцій, підсистем тощо, а й розроблюється прогноз подальшого розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього оточення, який дозволяє перевірити та уточнити діагностичний висновок (діагноз).

Оскільки діагностика кризи розвитку підприємства може ініціюватися різними суб'єктами антикризового процесу, виокремлюються такі види діагностики кризи: 1) внутрішня, яка здійснюється з ініціативи керівництва підприємства та його власників; 2) зовнішня, ініціатором проведення якої можуть бути як кредитори підприємства (для визначення своєї позиції стосовно найбільш доцільного типу поведінки відносно підприємства-боржника), так і потенційні санатори (інвестори), для яких проведення діагностики кризи є необхідною складовою обґрунтування доцільності участі в санації підприємства (інвестування коштів у його розвиток).

Визначення точного діагнозу, тобто певного стандартизованого стану підприємства, можливо лише за умови наявності певних критеріїв — кількісних та якісних характеристик, шкал оцінювання, баз знань тощо. Виходячи з цього, прийнято розрізняти три типи діагностування:

1) виявлення патології — дослідження, в перебігу якого стан об'єкта дослідження порівнюється з певним етало-

Рис. 3. Схема діагностики неплатоспроможності та банкрутства підприємства

ном (нормою), що дозволяє ідентифікувати наявність відхилень та їх розмір;

2) ідентифікація стану (тобто належності до певного класу, групи, сукупності) — дослідження, в перебігу якого стан об'єкта дослідження порівнюється з певною статистичною вибіркою;

3) індивідуальне дослідження, яке здійснюється у разі відсутності аналогів та неможливості застосування порівняльного методу на основі використання знань та навичок суб'єкта її проведення; у цьому випадку стан підприємства вивчається як унікальна комбінація характеристик (ресурсів, результатів, системи управління тощо), а визначений діагноз має експертний характер. Якісно проведена діагностика створює необхідне аналітичне підґрунтя для формування антикризової програми підприємства, визначення переліку раціональних антикризових заходів, а отже, є запорукою успішного розв'язання завдань по локалізації та переборенню кризи [13].

ВИСНОВКИ

Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, вважається за доцільне поєднати думки зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів щодо необхідності фінансової, економічної та діагностики кризового стану підприємства. Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що фінансова діагностика — це, з одного боку, значна та відповідальна функція управління підприємством, реалізація якої може позитивно впливати на вибір найбільш раціональної тактики в прийнятті фінансових рішень на всіх етапах їх виконання, а з іншого — окремий етап, який у часовому вимірі передує прийняттю цих рішень. Економічна діагностика повинна застосовуватися в процесі управління фінансами безперервно, адже вона дозволяє виявляти нові тенденції в роботі підприємства, що потребують внесення змін в оперативне управління його фінан-

Таблиця 1. Особливості аналізу фінансово-господарської діяльності в залежності від фази прояву кризи

Вид аналізу	Зміст аналізу
Передкризова (фаза 1)	
Фундаментальний аналіз можливості (ймовірності) виникнення кризи	Комплексний економічний аналіз ефективності господарської діяльності. Альтернативний аналіз перспектив кризи у галузі з використанням В-аналізу, «історичної ІЗ», технічного аналізу фондового ринку. Використання глобальних показників ймовірності банкрутства (метод Бівера, метод Альтмана, модель Ароні – Джонса – Сворі). Використання ймовірних методів оцінки ризику (метод експертних оцінок, метод дерева рішень, метод аналогій, аналіз чутливості та пов'язаний з ним метод критичних значень, аналіз сценаріїв, метод Монте – Карло). Аналіз ефективності диверсифікації портфеля активів. Оцінка впливу несистематичних ризиків. Оцінка бізнесу (операційний та ліквідаційний аспект).
Збурення (фаза 2)	
Середньостроковий аналіз відповідності превентивних антикризових заходів характеру кризи	Аналіз ефективності господарської діяльності (порівняння з конкурентами та середнім ринком). Аналіз ефективності диверсифікації портфеля активів. Оцінка впливу несистематичних ризиків. Аналіз техніко-організаційного рівня та інших умов виробництва. Аналіз використання виробничих ресурсів. Аналіз взаємопов'язаності витрат, обсягу виробництва та прибутку.
Розгін (фаза 3)	
Короткостроковий аналіз ймовірних витрат	Використання ймовірних методів оцінки ризику (метод аналогій, спрощений аналіз чутливості, аналіз сценаріїв). Аналіз фінансових коефіцієнтів. Альтернативний аналіз короткострокових перспектив кризи у галузі з використанням технічного аналізу фондового ринку.
Апогей (фаза 4)	
Експрес-аналіз поточних антикризових заходів	Експрес-аналіз фінансових коефіцієнтів. Альтернативний аналіз з використанням діаграми «Дюпонт». Аналіз динаміки кризи у галузі з використанням В-аналізу фондового ринку.
Повернення (фаза 5)	
Короткостроковий аналіз динаміки негативних проявів та середньо-строговий прогноз	Аналіз фінансових коефіцієнтів. Аналіз чутливості та пов'язаний з ним метод критичних значень, аналіз сценаріїв. Експрес-аналіз ефективності господарської діяльності, порівняння з конкурентами та середнім значенням по ринку. Альтернативний аналіз з використанням діаграми «Дюпонт».
Заспокоєння (фаза 6)	
Фундаментальний аналіз втрачених можливостей	Поглиблений аналіз ефективності господарської діяльності, порівняння з конкурентами та середнім значенням по ринку. Використання ймовірних методів оцінки ризику (метод експертних оцінок, метод дерева рішень, метод аналогій, аналіз чутливості та пов'язаний з ним метод критичних значень, аналіз сценаріїв, метод Монте-Карло). Аналіз ефективності диверсифікації портфеля активів. Оцінка впливу несистематичних ризиків.
Післякризова (фаза 7)	
Комплексний аналіз розміру збитку та збереження потенціалу	Комплексний економічний аналіз ефективності господарської діяльності. Аналіз техніко-організаційного рівня та інших умов виробництва. Аналіз використання виробничих ресурсів. Аналіз взаємопов'язаності витрат, обсягу виробництва та прибутку. Поглиблений аналіз ефективності диверсифікації портфеля активів. Оцінка впливу несистематичних ризиків. Альтернативний аналіз перспектив кризи у галузі з використанням В-аналізу (з використанням «історичної ІЗ», технічного аналізу фондового ринку). Використання глобальних показників ймовірності банкрутства (метод Бівера, метод Альтмана, метод Ароні – Джонса – Сворі). Оцінка бізнесу (операційний та ліквідаційний аспект).

совою і господарською діяльністю. Економічна діагностика більшою мірою націлена на внутрішніх користувачів підприємства, бо використовується первинна інформація повинна мати детальний, і отже, конфіденційний характер. Щодо діагностики кризового стану, пріоритетним вважається аналітичне дослідження існуючого стану підприємства, ступеня охоплення кризою його окремих бізнес-процесів, функцій, підсистем тощо, розробка прогнозу подальшого розвитку як внутрішнього, так і зовнішнього оточення, який дозволяє перевірити та уточнити діагностичний висновок (діагноз). Тобто, враховуючи викладені особливості та вимоги до процесу діагностики, найдоцільнішим способом створення інформаційного забез-

печення дослідження сигналів є організація сканування зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, під яким розуміють безперервне упорядковане спостереження за параметрами зовнішнього і внутрішнього середовища, які характеризують ступінь сприйнятливості внутрішніх та зовнішніх умов для досягнення стратегічних завдань підприємства та забезпечення його життєздатності.

Література:

1. Глазов М.М. Функциональная диагностика в управлении деятельностью предприятия. — СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 1999. — 325 с.
 2. Экономическая диагностика: теория и методы / Н.Н. Поготинский., Ю.А. Поготинский., Р.А. Жамбекова., Р.Р. Ауканов. — Эльбрус, 2000. — 320 с.
 3. Дмитриева О.Г. Региональная экономическая диагностика. — СПб.: Изд-во СПбУЭФ, 1999. — 90 с.
 4. Баранов В.В. Финансовый менеджмент: Механизм финансового управления предприятием в традиционных отраслях: учеб. пособие. — М.: Дело, 2002. — 272 с.
 5. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности: учебное пособие. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 215 с.
 6. Савчук В.П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций. — К.: Издательский дом "Максимум", 2001. — 600 с.
 7. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы: учебное пособие / Пер. с франц. Под ред. проф. Я.В. Соколова. — М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. — 576 с.
 8. Салига К.С., Власенко С.А. Методичні підходи діагностування фінансового стану підприємства // Держава та регіони. — 2007. — № 3. — С. 204.
 9. Гудзь О.С. Фінансова діагностика в сільськогосподарських підприємства // Облік і фінанси АПК. — 2008. — № 20. — с. 13.
 10. Терещенко О.О. Економіко-правові аспекти санації підприємства // Економіка підприємства. — 1999. — № 1. — с. 10.
 11. <http://www.rusnauka.com>.
 12. <http://intkonf.org>.
 13. <http://www.library.if.ua>.
- Стаття надійшла до редакції 04.03.2010 р.